

Franckesche Stiftungen zu Halle

Selecta Anglicana, Sev Varia Exempla Styli Anglicani, Nimirum Historici, Politici, Philosophici Ac Theologici

Hassen, Martin

Vitembergae, MDCCXII.

VD18 11397861

Lectori Benevolo S.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permission requests please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-199410

LECTORI BENEVOLO

Inter alia, quæ ad solidam eruditionem adspiranti apprimè necessaria sunt, linguarum habenda est cognitio. Quam enim sermo ac scriptura sint animi interpretes, nemo sane, quid sentiat, cum eo potest communicare, qui linguam, voci calamouè adhibendam, ignorat. Non una autem eademque lingua (Babyloniorum *Κενοδόξω* culpa) gentibus cunctis remansit: sed singulae fere diuersa utuntur. Et quamuis Latina, p̄iscis Romanis olim propria, singulari quasi Privilegio, communis eruditorum lingua etiam nunc habeatur; æque tamen ad intelligendas res maximas, atque ad publicæ privataeque vitæ commercia, earum linguarum notitia requiritur, quæ vulgares dicuntur aut exoticæ. (a) Quantum quidem et ornamenti et emolumenti talis notitia iis afferat, qui apud exteras Nationes vivunt, vel cum iis negotia tractant, optima rerum magistra, experientia, docet. Quin non pauci extiterunt Principes, qui peregrinas callere linguas tam laudabile duxerunt, quam

(a) vid. GERARD. IO. VOSS. *de Stud. Rat.*
Part. I. p. 4. edit. Argent. 1709.

PRAEFATIO.

utile. (b) De usu autem, ad eruditos potissimum hinc redundante, dignus est, qui audiatur, πολυμαθία MORHOFIVS, ita dicens: *Utilitatem peritiae linguarum exoticarum plurimam in quouis studiorum genere nemo temere negabit, nisi qui, tot libris egregiis orbem literatum in maximum sui detrimentum carere, aequo animo patietur, atque adeo simul culturam animi, magna sui parte hinc hauriendam, somnolenta nasutaque ignavia contemnet, etc.* (c) Unde quidem patet, non homini tantum Politico rei que literariae Studioso linguarum notitiam prodesse, sed Theologi quoque conatus iuvare. Id quod, praeter MORHOFIVM Nostrum, (d) celeberrimus quoque Eccle-

(b) Inprimis Maximilianus I. Imperat. qui cum Italis Italice, cum Gallis Gallice, cum Germanis Germanice, et cum doctis Latine loqui nouit; nec non Elisabetha Regina, quae, Graece et Hispanice mediocriter, Latine uero, Gallice et Italice ad miraculum docta, uno et eodem die tribus maximorum Regum Legatis, Latine uni, alteri Gallice, tertio Italice respondere audita est, vid. CARPZOV. de Leg. Reg. Cap. 10. Sect. 4. n. 22. et 24. (c) In Polyhist. T. I. lib. 4. cap. 4. §. 1. p. 30. edit. Lubec. 1708. et, quanti sit linguarum peritia pretio ipsarum scientiarum pensandum esse, et fama doctrinae, ex FICHETI *Arcana Methodo* allegat p. 464. (d) cit. l.

Ecclesiae Reformatae Doctor, ANTON. PERIZONIVS, asseruit, dum ita scripsit : agnosco istas linguas (exoticas) S. Theol. cultoribus utilissimas esse, cum propter admiranda praestantium Theologorum Scripta, tum propter elegantes et accuratas S. S. versiones, quae in iis prodire. Idcirco recte sibi Nostrates consulere fateor, qui, praeter modo laudatas (Orientales) Herculeo plane labore hasce quoque peregrinas linguas discunt, ut selectissima Opera Theologica, iis edita, ipsi legere, ac vernaculas horum populorum Scripturae versiones consulere queant. (e) Quae quidem utilitas cuique istarum linguarum tantam praebet commendationem, ut operæ omnino pretium foret, easdem omnes addiscere, si vel fortunae hoc ferret ratio, vel mentis humanae imbecillitas. Quum autem suo se quisque metiri debeat modulo, paremque viribus laborem suscipere, satis quoque habeat, si omnes non possit, saltem potiores linguas addiscere. Inter has prima merito habenda est Anglicana, Genti, ut rebus omnibus abundantissimae, ita praeclaris ingeniis perquam foecundae, propria. Habemus hic pariter in partibus nostris laudatum supra MORHOIVM,

A 3

dum

(e) in tract. de Rat. Stud. Theolog. cap. 5. p. 64. edit.

Dauentr. et cap. 11. p. 188.

dum ait: *Sunt extantque pene innumera ingeniosissimae Gentis (Anglicae) in omnibus doctrinis scripta, prodeuntque quotidie tam Latina quam vernacula lingua, plura. (f)* Quod quidem paulo prolixius effert Vir Maximus, quando caeterarum linguarum commendationi de praestantissima hac lingua tale subiicit iudicium: *Restat adhuc, inquit, ex Europaeis vulgaribus Lingua Anglicana, quae tamen non propterea ultimo, si dignitatem species et necessitatem, loco ponenda est; imo potius, ob quam plurima scripta Theologica, non Practica minus, quam, quae scientiam pariunt, et Ecclesiasticas antiquitates mire illustrant, tum et Philosophica, praesertim Physica, quorum maior et ibi, quam apud ullas alias gentes, copia, imprimis tenenda est. Ut nunc Historicos, Civiles libros, et ingenii elegantioris foetus, quae se mutuo certatim exercent Angli, taceam. g)* Unde quidem apparet, in omni studio-

(f) c. l. Tom. I. Lib. I. cap. 18. §. 41. p. 223.

(g) c. l. Tom. I. lib. 4. §. 19. p. 48. Hinc ex ipsis Anglis sine fastu dicere potuit D. VALLIS in Praef. Gram. Angl. Vix quicquam solidioris doctrinae esse, quod non sit nunc dierum in ipsa lingua Angl. saltem mediocriter traditum, et multa quidem quotidie Scripta prodire desideratissima.

PRAEFATIO.

Studiorum genere non exiguam ab hac lingua utilitatem expectari posse; ut autem plenius eandem cognoscere liceat, singulatim, quaeso, de iis dispiciamus, quae vel ornamenti, vel incrementi, quicquam inde capere possunt.

Primo loco nobis occurrit POLITICA, tanto multis Disciplinis praestantior quanto in vita humana utilior. Ecquid uero huic largiri potest Lingua Anglicana? Optimam sane notitiam. Siue enim Heroum, toga sagoque insignium, exempla, siue rerum gerendarum consilia, siue humanorum eventuum specula desideret, haec omnia elegantissimis, quae hac lingua prodierunt, Scriptis exhibentur. Veniam dabis, L. B. ut eiusmodi Scriptorum Politico-Historicorum recensione supersedeamus, utpote quorum pleni sunt Catalogi, (b) plenae officinae librariae, plena doctorum Musea. Cum autem librorum Politicorum lectioni iungenda quoque sit Virorum prudentum consuetudo, huncque in finem peregrinatio in terras exte-

A 4

ras

(b) *Inprimis Catalog. Univers. qui prodit Londini 1699. Vol. I. Tom. VIII. et Catal. Bibliothecae Gryphianae Wratisl. Instar omnium autem sunt Athenae Oxonienses s. The History of Oxford-Writers, edit. Lond. 1691. in 2. Vol. fol.*

ras tempestive fulcipienda, (2) Linguam Anglicanam nosse iis certe omnibus expedit, qui Gentem Britannicam, inter Europaeas fere florentissimam, adire voluerint. Cum hac enim sine linguae istius adminiculo rarior haberi potest conuersatio, quum in propriis terris vix ulla, quam vernacula, loqui amet. (1) Ut taceamus, laudatissimam hanc Gentem in lingua Anglicana multo facilius, praesertim a Nostratibus, intelligi posse, quam in alia, v. g. Latina, ob pronuntiandi rationem istius vernaculae nimirum, accommodatam.

Secundo loco ponenda venit PHILOPHIA. Huic pariter ex Scriptorum Anglicorum lectione mirum accedere incrementum, ignorare non potest, nisi qui tot Philosophorum lumina, ut *Vallisium*, *Avercromium*, *Leybournium*, *Nevvtonem*, *Baylium*, *Lockium* e. s. (m) turpiter ignorat. Et ubi, quaeso, Philosophia Naturalis ma-

(2) vid. IO ANDR. BOS. *Dissertat. Isagog. de Compar. Præd. Civ.* §. 128. p. 60. edit. Jenens. 1699. (1) *Quin exempla Anglorum, qui, plures linguas docti, ne quidem apud externos alia, quam Anglica, uti voluerunt, adducit GVIL. CAMD. in the Remaines concerning Britain.* p. 25. (m) quam plurimos videre licet in cit. supra Athen. Oxoniens.

iore unquam studio exulta fuit, quam in Regia Anglorum Societate? (n) An celebriores hac in parte Academiae reperiuntur iis, quae Oxoniae et Cantabrigiae florent? (o) Ecquis Europaeorum Principum sedulos artium indagatores benignius fovet, quam M. B. Reges, Quaeque gloriosissimum Sceptum iam tenet, *Regina Augusta*? (p) Quare, qui egregiam utilioris Philosophiae notitiam sibi comparare studet, de mediis scripta Anglica cum fructu legendi ante omnia dispiciat, necesse est.

Tertio sequitur PHILOGOGIA. Per hanc vero non inane verborum scrutinium intelligimus, quo multi ingeniosae subtilitatis admirationem sibi conciliare nituntur; re tamen vera laureolam in mustaceo quaerunt: (q) Sed Philologia nobis illa est doctrina, quae, mediante vocum ac

A 5

lo.

(n) *Huius Societatis Historiam scripsit* TH. SPRAAT *Anglus, de quo vid.* MORHOF. *in cit. Polyb. T. 2. lib. 2. cap. 1. §. 13. p. 140.* (o) *vid.* CHAMBERLAYNE *in M. B. Notit. f. the present State of Great-Britain P. 1. b. 3. ch. 12. p. 348-368.* (p) *Hanc merito* CHAMBERLAINE *c. l. p. 70. appellat* *The Darling of England and Delight of the best Part of Europe, i. e. M. Britanniae et melioris Europae Delicias.* (q) *Hos grauitur vo-*

loquendi scribendique modorum interpretatione, ad Historiae rerumque optimarum cognitionem, nec non aliarum linguarum notitiam, adyta pandit. Hic utilitatis quoque plurimum Linguae Anglicanae scientiam praestare, iam demonstratum ibimus. Prodeat ex antiquis GELLIVS, vetustissimam hanc Numae Legem exhibens: PELEX. AEDES. IVNONIS. NE. TAGITO. SI. TAGET. IVNONI. CRINIBOVS. DEMISSIS. AGNVN. FOEMINAM. CAIDITO. (r) Unde, sodes, melior 78 *tagere* explicatio desumi potest, quam ex lingua Anglicana? In hac enim habetur Verbum *to take*, olim *tagg* scriptum, quod, aeque ac Gallorum *attaquer*, significat tangere, apprehendere. (s) Sic *Calendarium*, quod Plutarchus praepostere a Latinorum *clam* deducit, (t) a *Calendis* descendit, qua voce primum mensis diem Romani notabant, quaeque a verbo *calare* i. e. vocare,

putam BARCLAIVS in *Satyr.* p. 94. edit. Francof. 1678. et HVBERS in *orat. de Pedantismo*, annexa celeberr. DN. THOMASII *Introd. in Philos. Aulic.* (r) lib. 4. N. 4. cap. 3. (s) *Consentit hic nobiscum Vir doctissimus*, HENR. MVHLIVS P. P. Kilon. in *Dissert. de Orig. lingu.* p. 139. edit. Kilon. 1692. (t) *Gracca eius verba vid. apud MVHL. c. 1. p. 80.*

publicare, proclamare, (u) suam habet originem; hoc autem (praeter Graec. καλέω) optime ex Lingua Anglicana explicari potest, utpote quae etiam nunc utitur verbo *to call*, quod significat vocare. Plura eiusmodi exempla ex antiquitate adducere possem, nisi Germani, eadem, qua ego, terra geniti, me iam interpellarent, sciscitantes, numquid lingua tantopere laudata suae tribuat Vernaculae. Quare, horum desiderio satisfacturus, ita respondeo: Tantum, si non maiorem, usum Lingua Anglicana in Germanica habet, quantum in Hebraea Arabica. Scilicet, uti haec multis vocabulis Hebraicis, siue rarioribus, siue origine obscurioribus, radices deperditas restituendo, similesue voces exhibendo, lucem affundit: (x) ita illa (Anglica-

(u) Scilicet antequam Cn. FLAVIVS fastos publicaverat, Pontifex, celebratis pro felici noui mensis successu sacris, calataque s. vocata in capitol. plebe, pronunciabat, quae festa mense instante celebranda, et quot numero dies a Calendis ad Nonas superessent, vid. MACROB. lib. 1. Saturnal. cap. 15. VOSS. lib. 2. de Origin. Idol. cap. 26. (x) Agnoscunt hoc omnes literarum Arabicarum periti, uti ex nostratibus PFEIFERVS in Crit. sacr. cap. 5. qu. 3. n. 3. p. 172. et cap. 10. §. 5. n. 1. p. 295. edit. Lips. 1702. ex peregrinis vero doctissimus Anglus, GVILIELM. BODVVELLVS,

glicana) voces Germanicas, in Scriptis quidem occurrentes, in nostra autem Dialecto obsoletas, ingenue exponit. Quid enim (ut paucas saltem adducam) significet *Febd*, Anglorum indicat *feud*, inimicitiam denotans ac odium. Unde *Febde-Brieß*, provocatorius ad duellum syngraphus, et *Urphe*, iuramentum a relegatis praestandum. Pariter *afterreden* compositum est ex Anglorum *after*, quod significat post, a tergo, ut adeo *afterreden*, sit a tergo male de aliquo loqui; Et *after-Geburt* exakte respondet *after-birth*, quod secundinas significat. Porro titulus, qui Nobilibus, ruri degentibus, plerumque tribui solet, *Gestrenghen*, originem debet voci Anglicae *strength*, robur, potentia. In voce *Trunckenbold* terminatio *bold* in vernacula nostra exoleuit, in Anglica vero etiam nunc audacem denotat, unde hoc nomine (*Trunckenbold*) ille venit, quem alias strenuum

teste THOM. HAYNIO in *Praefat. ad Dissert. de Lingu. et variar. Linguar. cognit. exhibuit. a CRENIO in Analeß. Philologico-Critic. edit. Amstelod. 1690. et ANTON. PERIZONIUS cit. supra l. cap. 13. p. 288. sequ. ubi, praeter alia, Nomina quoque, rebus productis initio Creationis a Deo imposita, ex Lingua Arabica explicat.*

um atque assiduum potatorem dixeris. Iridem se res habet cum voce *Blackhorn*, quae atramentarium significari, Anglorum *black* (niger) indicat; et *Griphals* nihil aliud, quam hominem rapacem, denotare potest, quum *to gripe* Anglis etiamnum sit rapere, unde quoque *gripe-money* pecuniae quasi corrafor componitur. Nolo hic, prolixitatem euitaturus, omnes illas voces recensere, quibus Megalander Noster LUTHERUS in sua Bibliorum Versione usus est, quaeque ipsius quidem aeuo fuerunt usitatae, postea autem abolitae, adeoque ex aliis linguis, Anglicana potissimum ac Belgica, nunc exponi debent. (7) Unde quidem satis, opinor, constat, recte sentire doctissimum in Academia Iulia Professorem, ECCARDUM, quando, sine Linguae Anglicanae et Saxonicae antiquioris notitia nihil boni in Philologia Germanica prae-

- (7) *Harum Catalogum serie Alphabetica exhibet D. BALTHAS. SCHEID. in Diatrib. Philolog. edit. Argentorat. et allegat. a CRENIO in Analect. supra cit. p. 71. Praefixae quoque sunt Bibliis Prettentanis, norante D. ZELTNERO in Dissertat. de novis Biblior. Version. German. non temere vulgandis cap. 4. § 11. p. 104. Quasdam vero videre licet in BOEDICKERI Grundsätzen der Teutschen Sprache §. 74. p. 166.*

praestari posse, scribit. (2) At tantum abest, L. B. ut laudatae huius linguae utilitas his saltem Philologiae cancellis circumscribatur, ut potius ad ipsa disciplinae sanctioris penetralia sese diffundat. Superest igitur

Quanto et ultimo THEOLOGIA. Sed unde hic incipiam? ubi finiam? Tam latus enim dicendi campus sese offert, ut, si eum exhaustire deberem, vix aliquot scapi, nedum hae pagellae, linguae Anglicae laudes caperent. Quare saltem percurrendo ea decerpemus, quae studio, huic linguae impendendo, apprime digna videbuntur. Ex eorum autem numero primum occurrit Sacram Script. interpretandi Ratio, quam vocabulo Graeco *Hermeneuticam* dicimus. Huic quantum subsidii, praeter peritissimos, quos Britannia tulit, Criticos, (a) Anglicanae potissimum Versionis collatio afferat, non supra tantum citatus Reformatae Ecclesiae Doctor, (b)

(2) in *Histor. Studii Etymolog. Linguae German. haftenus impens.*, cap. 10 p. 89. seq. edit. Hannover, 1711. (a) Tales sunt e.g. LIGHTFOOT, HUGO BROUGHTON, D. BURLEY, NIC. FVLLER, IOS. MEDE c. f. vid. CREN. in *Praefat. ad Dissertat. HAYNII cit. supra* l. (b) PERIZONIUS c. *supra* l. p. 64.

sed multi quoque ex Nostratibus ostenderunt. Satis habebimus, unicum adduxisse GOEZIVM, celeberrimum olim in Academia Salana Praefulem, qui, de versionibus, ad textus sacri Analysis conferendis, prolixè locutus, ita tandem concludit: *Anglicana autem multum ad nostrum institutum confert.* (c) Equidem Divus Noster LUTHERUS tam egregiam Bibliorum Versionem adornavit, ut, quamvis ipse, ceu Vir non-errandi privilegio, solis Prophetis et Apostolis concessio, (d) carens, (e) saltem quoad

(c) In *Rhet. Eccles. P. 1. lib. 1. cap. 1. §. II. p. 20. edit. Lips. 1700.* (d) Hoc scilicet discrimen inter *Θεο-Φόβος ἀνδρας*, ceu ipsos Architectos ac fundatores Ecclesiae, et inter Theologos ordinarios sapientissimo Dei consilio constitutum est, prout scribit PERIZON. c. 1. p. 143. (e) Agnovit hoc ipse Vir B. prout eius verba allegat D. MAYERUS in *Hist. Vers. Germ. Bibl. B. Lutheri cap. 2. §. 3. p. 191. et §. 5. p. 104.* Quo digitum intendit B. KORTHOLTUS, quando ait: *Wer wolte so vermessen sagen, daß Er, Lutherus, gleich als wenn er Christus und der H. Geist selbst wäre, kein Wort wolte gefehlet haben?* Id. c. 1. p. 102. Sic PFEIFER. cit. Crit. p. 241. ait: *Versio-nem Lutheri maximi aestimamus; at impeccabilem negamus.* Et paulo post: *Adeoquè modeste corrigenda est.* Quare iam citatus laudandus quæcateroquin PERIZONIUS inique nobis-

quoad Hermeneutica, non Dogmatica, (f) humani quid subinde passus fuerit, (g) illa tamen (Versio) inter praestantissimas translationes, quin inter singularia DEI beneficia, Ecclesiae concessa, habenda sit, (h) Nihilominus autem, quum illa non so-

lum
cum agit, quando c. l. p. 158. dicit: Dolendum est, quod Ecclesiae Germanicae Versioni Lutheri [quae, ut mollissime dicam, et ipsi Lutherani, qui candide iudicant, non plane diffidentur, naevis et erroribus plurimis scatet] nescio, qua indigna servitutis specie, misere adstrictae sunt. Impudentissima vero calumnia est HOSII aliorumque Papicolarum, qui, LUTHERUM eiusque Scripta, seu Idolum Islebienne, a nobis adorari, blaterant. Verissimum contra est, istos, ex Tridentinorum Patrum Decreto et Romanae Ecclesiae Doctorum fere omnium praxi, Versionem Vulgatam pro Authentica habere, v. D. MAYER. c. l. et CALOV. in Critico sacro Diatrib. 9. p. 269. edit. Vitebm. 1673. (f) Scilicet sensus, quem Lutherus reddidit, verus est, h. e. orthodoxus semper, v. B. DANHAVER. Hermeneut. Sacr. et MICHAEL. BERINGER. in der Rettung der Dolmetschung Lutheri, alleg. a MAYER. c. l. p. 112. conf. D. ZELTNER. c. l. p. 97. (g) D. MAYERUS et ZELTNERUS cc. ll. (h) Ita Summi statuerunt Theologi e. g. CALOVIVS in iudicio de Version. Nov. Bibl. Helmstadt. exhibit. a ZELTNERO cit. l. FRANZIVS in Praefat. Interpret. S. S. p. 21. GERHARDVS

lum quoad paucos, qui irrepserunt, naevos modeste ac circumspicte, opè scil. textus originalis, corrigi possit, (z) sed cum aliis quoque versionibus tuto conferri, Anglicana certe, uti iam diximus, primas hic obtinet, utpote quae aliquoties correctæ fontibusque conformata prodiit. (1) Documentum dabunt vel pauca, quae adducemus, loca. Ubi vox Hebr. כבוד in Versionibus plerisque per *gloriam*, non per *linguam* reddita est, e. g. in Ps. XVI. 9. (ubi tamen apud LXX. vox γλῶσσα est, quae

B

etiam

in Exegesi Loc. de SS. aliique plures, quos recenset D. MAYER. c. l. p. 74. seq. conf. VVAGENSEIL. *Synops. Hist. Univers. P. III. vol. 4. et JACOB. le LONG Biblioth. Sacr. Part. 2. cap. 9. Sect. 3. p. 204. edit. Lips. 1709. ex nova recensione eruditissimi Viri D. CHRIST. FRID. BOERNERI. (z) Sic cum optimis Theologis, GERHARDO, FRANZIO, SCHMIDIO, TARNOVIO, VVALTHERO et plur. statuunt PFEIFERVS, ZELTNERVS et MAYERVS cc. ll. (1) D. ZELTNER. c. l. p. 104. Quales autem Versiones Anglicae profuerint, vid. ap. PFEIFER. in cit. Crit. p. 336. et HOTTINGER. in Bibliothecar. quader. partit. lib. 1. cap. 3. p. 143. et de Not. Exeger. in eas cap. 5. p. 108. edit. Tigurin. 1664. Omnium autem prolixissima eas recenset IAC. le LONG cit. s. p. 392. et scil.*

etiam Act. II. 26. ubi hoc Davidis de Christo vaticinium iisdem verbis allegatur, extat) Psalm. XXX. 13. Psalm. LVII. 9. Pf. CVIII. 1. etc. meliores Anglicae Versiones *linguam* habent, sicut hanc expositionem B. noster LV THERVS (quamvis eandem vocem כבוד per *gloriam* verterit) in suis ad dicta loca scholiis annotavit. Porro in dicto illo Paulino ad Philipp. I. 23. verbum ἀναλυσαι a multis iisque egregiis interpretibus, quin ipsis Belgis (quorum versio caeteroquin multis aliis praeferritur) per *dissolvi* redditum est; (n) Anglicana autem versio et nostra illud per *emigrare* (o) recte interpretantur. Pariter in II. Timoth. IV. 6. vox ἀνάλυσις iterum a Belgis per *dissolutionem*, (p) ab Anglis autem et Nostratibus per *discessum* (q) recte exponitur, quamvis alii *reditum* malint. (r) Sic in

(m) Ipse scil. PFEIFERUS c. l. p. 337. eandem ex Decreto Synodi Dordracenae a multis doctissimis viris ex ipso textu originali factam esse, scribit. (n) Verba ita sonant: hebbende begeerte om ontbonden te worden. (o) Anglica habet: having a desire to depart; Nostra: Ich habe Lust abzuschneiden. (p) Ita scilicet: de tydt meiner ontbindinge is aenstaende. (q) Anglice: the time of my departure is at hand; Germ. Die Zeit meines Abscheidens ist verhanden. (r) ur PERIZON,

in Paulina adhortatione ad Philipp. II, 5.
 ἡμεῖς γὰρ Θεοῦ ἐν ὑμῖν ὅτι ἐν Χριστῷ, An-
 glica versio et nostra emphasin vocis
 Θεοῦ significantissime expresserunt per
 phrasin : *eadem vobis mens sit, quae etc.*
 (r) Unicum adhuc liceat addere ex dicto ad
 Coloss. IV. 6. ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι,
 ubi phrasin ἐν χάριτι optimam interpreta-
 tionem apud Anglos aequae ac Nostrates
 sortita est. (r) Hermenevticam excipiat
Homiletica seu concionandi methodus spe-
 ciatim hic accepta, qua nimirum orator
 Ecclesiasticus textum sacrum, cuius sen-
 sum genuinum debito modo explicavit,
 ad usum accommodat, eoque ipso propo-
 situm sibi finem consequi studet. Hoc
 quanto potior concionum sacrarum pars
 habetur, (u) tanto maiorem sane curam

B2

c. l. p. 171. ubi multa Paralela allegat loca. (s)
 Anglica dicit : Let this mind be in you, vvhovvas.
 Germanica : Ein jeglicher sey gesinnet,
 wie etc. (r) LUTHERUS nimirum vertit : lieb-
 lich : Anglus vero : with grace, seu graceful,
 prout in Paraphrasi habetur, quae hoc titulo
 prodit : *A Paraphrase and Annotations upon
 St. Pauls Epistles; done by severale eminent men at
 Oxford, corrected and improved by the late R.
 Reverend and Learned Bishop FELL. Lond. 1702.*
 (u) sic laudatus supra GOEZIUS in Rhet. Es-

atque operam postulat. Quantum vero hic pariter oratores Anglici excellant, ex Nostratibus Vir in his quondam studiis versatissimus (x) tam egregio tamque prolixo demonstravit opere, ut, si eundem laborem in nos suscipere vellemus, actum acturi videremur. Ne tamen rem commendatione dignissimam plane intactam relinquamus, eorum saltem, quae huc faciunt, *ἀνασφαλίσων* quandam exhibere liceat. Magnus Hipponensium Praesul, AUGUSTINUS, oratoris officium propositurus, ait: *Oportet eloquentem Ecclesiasticum, quando aliquid suadet, quod agendum est, non solum docere, ut instruat, et delectare, ut teneat, verum etiam flectere, ut vincat.* (y) En requisita omnia tribus verbis expressa! Debet bonus concionator eo primam dirigere curam, ut auditores, quid credendum quidve faciendum sit, perspicue

cles. p. 1. lib. 2. sect. 2. artic. 5. p. 159. dicit: Pars haec (Porismatica) primatum tenet in regno Homiletico etc. Ipsa quippe, nulla alia interveniente, concionis perfectionem absolvit, auditoris animum flectit etc. (x) B. HOFFMANNUS, Friburg. Superint. im Englischen Kirchen-Redner, edit. Lips. 1706. (y) in lib. 4. de doctrin. Christ. cap. 13. et ep. 119. ad Januar.

cue solideque doceat. Hic admirationem rursus et imitationem merentur Doctores Anglici, dum ad probanda, quae tradunt, dogmata ac instituta tam firmis utuntur argumentis, ut in audientium animis assensionem certissimam obtineant. Et quamvis quaedam doctrinae capita a fide nostra diversa habeant; ea tamen, praeterquam, quod rarius proponi soleant, a Nostratibus, sincerioris doctrinae gnaris, facile discerni possunt. Secundum, quod laudatus Praesul in Rhetore Ecclesiastico requirit, *delectandi* studium est, ad mentes auscultantium firmiter tenendas. Ecquid autem orator Anglicus, hunc quoque finem consecuturus, adhibet? Non sane flosculos, hinc inde operose conquisitos, nec usitata vanis declamatoribus schemata, nec fluxa verborum lenocinia, aut quicquid ambitiosa facundia, ad demulcendas aures, non animos capiendos, proferre valet (x) Contra naturali sermonis concin-

B 3

nitati

(x) Agnovit hoc ex ipsis Anglis celeberrimus quidam MEDICUS in tractat: a discourse concerning the certainty of a future and immortal state in some Moral, Physiological and Religious considerations. Lond. 1706. prout alleg. Aët. Erudit. Lips. Mens. April. 1707.

nitari studet, res elegantissimo inter se nexu iungit, et, quod pulcherrimum est, earum imagines tam vivas repraesentat, ut auditorum oculos mentesque statim subeant. Affert hunc in finem similitudines ex natura petitas; utitur allegoriis, significanter adhibitis; proponit exempla instituto accommodata. Quae concionandi ratio cum non optimis tantum Theologis probetur, (a) sed ipsi quoque Salvatore nostro, Doctorum sapientissimo, placuerit, (b) quis, quaeso, eandem reiciendam, et non potius imitandam, censeret? Tertio et ultimo venerandus Pater orato-

a) B. GERHARDO in *Method. Stud. Theol. sect. 4. lib. 2. p. 228.* QVENSTED. in *Ethic. Pastoral. Monit. 101. p. 612.* GLASS. *lib. 2. Philolog. Sacr. P. 1. tr. 2. sect. 3. artic. 3. p. 292. edit. Jen. 1668.* PFEIFER. in *Praefat. Isagog. ad D. STEGMANN. Christognos. MULLER. in Praefat. super Evangel. Schlus-Kette*, ubi causam allegat, cur ipse eiusmodi ἡδύομαι saepius adhibuerit. (b) Christum et Apostolos allegoriis et Parabolis in suis concionibus cum commodo et applausu auditorum usos esse, dicit PFEIFER. in *e. Praef. ubi simul ex Chrysostomo allegat, Christum hoc fecisse, [1] ut significantius loqueretur et res magis ob oculos poneret, (2) ut incunda esset narratio.*

oratorem suum *flectere* iubet, ut vincat. Unicum est verbum, sed rem maximi momenti, affectus excitandi vim, comprehendens. Perspectum hoc fuisse laudato supra GOEZIO, haec ipsius verba indicant: *Tantum quidem in affectibus momentum est, ut iis res Homiletica propemodum niti, atque Rhetorica Ecclesiastica ab Exegetica Theologia secerni debere videatur.* (c) Eadem fere sententia fuit celeberrimi olim in nostra Leucorea Theologi, QVENSTEDII, qui ita scribit: *Affectus sunt tanquam funiculi, quibus ad diversa, quanquam libere, tamen valide, trahimur; sunt igniculi, quibus inflammamur; nervi, qui extenduntur et contrahuntur; venti, quibus animus, ut mare, agitur etc.* Hinc patet, maximum oratoris Ecclesiastici studium in hoc esse collocandum. (d) Rationem huius ex CAROLO REGIO addit: *Nam cum eo pervenerit oratio, ut auditor sit commotus, iam prope suum finem consecuta videtur.* (e) An vero hac quoque in parte orator Anglicus eximii quid praestet, vix ullus dubitabit, qui vel talem audivit unquam, vel

B 4

fal-

(c) in cit. Rhet. Eccles. p. 61. (d) in Ethica Pastoralis, Monit. 78. p. 483. (e) in Orator. Christian. Lib. 7. Cap. 1.

saltem scripta, hanc in rem composita, legit. Quare haud necessarium ducimus, plures hic sistere testes, quam duos, aliquoties iam adductos, Viros, *ἄνδρες ἐν ἀγίοις*, HOFFMANNUM et GOEZIUM, quorum ille quidem plurima hanc in rem exempla congeffit; (f) hic autem sacro, quem sibi instruendum sumpsit, oratori, doctrina puriore imbuto, Scriptores Anglicos, ceu hac in parte praecipuos, de meliore nota commendat. (g) Quaeris, L.B. quinam sint affectus, quos concitare debet Ecclesiastes? Respondeo cum laudatissimo Theologo: (h) Hi potissimum sunt: (1) *Odium peccati et vitiorum.* (2) *Amor Dei, Christi, proximi, Pietatis et Virtutum.* (3) *Fiducia in Deum, spes et desiderium.* En aliud Trinum! Pergis? Unde vero subsidia in negotio tam arduo haberi possunt? Ex *Theologia*, puto, *Morali*, quaeque huius pars est, *Ascetica*. (i)

Haec

(f) *in cit. Englischen Kirchen-Redner.* (g) *c. supra l. et in Colleg. Homil. MSC. Sect. I. cap. 1. §. 5. de imitat. et person. imitand.* (h) QVENSTEDIO *c. l. p. 484.* (i) *Scilicet per Theolog. Ascet. non eam intelligimus, quae circa exercitia pietatis, cum rigido sanctimoniae cultu, opinione perfectionis, variisque iis deo genitricis coniuncta, occupatur, quamque D. NEVMANN.*

Haec enim, quicquid ad excitandum DEI amorem adhiberi potest, inprimis suppeditat. Unde omnia, quae modocunque ad verae pietatis studium requiruntur, certissime dimanant. Veram hic nomino Pietatem, non falsam ejus imaginem, quae, prohi dolor! luctuosissimo, in quod incidimus, aevo Christianorum plurimos ita decipit, ut, dummodo cerebrinam fidei notitiam habeant, receptisque in Ecclesia institutis mores externos vel tantillum conforment, de vero DEI proximique amore, ubivis probando, parum solliciti vivant. Quanto magis igitur vera Pietas in hominum animis friget, tanto potius eandem excitandi studium caeteris haberi debet.

B 5

Au-
in Theolog. Aphorist. de Praecognit. Theolog.
aph. 38. p. 57. reiiicit; (an primi Ascetae fuerint Monachi, vid. B. BECHMANN. in Annotation. ad Olear. Tab. I. de Theol. Moral. fruct. et append. §. 1. p. 8. seq. edit. Francof. et Lips. 1704.) sed talem, quae in vero pietatis studio consistit ac Theol. Moral. pars est, quamque adeo minime culpandam esse docet DN. LOESCHERUS, Dresdensis ille Theologus, uti op. Dodo Eöval G., ita moderatissimus, in Colleg. MSC. de Theolog. Moral. append. secund. Conf. celeberrimus inque fratrem nostrum beneficentissimus DN. BUDDEUS in Theol. Moral. prolegom. §. 25. p. 21.

Audiamus, quaeso, hac super re ex sinceris Ecclesiae nostrae Doctoribus vel unicuique IOS. STEGMANNUM, (l) qui, dum, ad restaurandam hoc seculo lapsam Pietatem, suam se scripsisse *Χριστογνωστικὴν* (ceu Pietatis *Εὐνόη*) profitetur, notabile hoc iudicium subiicit: *Quae olim annis sequioribus putarem esse thesauros in Theologia Theoretica et Polemica, nunc vix stercora arbitror, et tantum remoras vitae piae studiorumque necessariorum agnosco. Contra vero de Practica et Experimentalī, ut ita loquar, Christognosia cum Neandro in Theologia Christiana audacter exclamo: Scientia haec aperta est Paradisi porta; haec illanova facies ac aurea glossa Scripturae; haec Magni Lutheri Theologia etc.* (m) Quum autem oratores Anglicani, optimorum virorum iudicio, (n) in Ascetico hoc dicendi scribendique genere ita excellant, ut non

(l) Huic non vulgare dedit Elogium D. PFEIFER, in Praefat. Isagog. ad ejus Christognos. edit. Lips. 1689. (m) in Epist. Dedicat. cit. Christognos. (n) uti MORHOF. c. supra l. p. 297. et 306. HOFFMANN. in cit. Orat. sacro Anglic. HOTTINGER. cit. supra Biblioth. cap. 3. p. 35. ubi multus est in laudibus Anglorum, conf. ej. Biblioth. Theol. lib. 3. cap. 2. p. 325.

non exteri (o) tantum, sed Nostrates (p) quoque eosdem imitatione dignos iudicent, quidni vel hac de causa linguae Anglicanae notitia ac scriptorum Anglic. lectio sanctioris disciplinae cultoribus (iudicandi scilicet discernendique vi pollentibus) perutilis habenda sit ac necessaria? Quod ut omni plane dubio caret; ita supervacaneum duco, linguae praestantissimae laudibus plura addere. Quare, quominus *Lectori Benevolo* iam valedicam, nihil prohibet, nisi eorum, qui obiectiones quasdam proposituri adsunt, interpellatio. His ut aliquo modo satisfaciamus, de singulis, quae nobis contraria videntur, quam brevissime dispicere liceat.

Primum est, quod Anglorum scripta non

(o) Gallos ac Belgas multa hac in parte ab Anglicis mutuari, refert MORHOF. in cit. Polyh. Tom. 1. Lib. 6. cap. 4. § 30. p. 306. (p) B. BECHM. in cit. annotat. ad Olear. Theol. Moral. Tab. 50. p. 358. et in Tract. de cognit. necessar. in praepar. futur. Eccles. Ministr. cap. 5. § 3. Venerandus Dn. BLUDELIS in cit. Theol. Moral. p. 21. in Not. et, quem magnae cum pietate denuo nominamus, Dn. LOESCHERUS, Praesul. Dresdens. in Coll. MSC. de Progymnasim. Orator. sacr. et profan. in Prolegom. §. 6.

non leves contineant errores dogmaticos, adeoque vix omnibus commendari debeant. Respondemus: Recte haec dicuntur. Neque enim nos (ut hactenus dicta indicant) omnia omnibus promiscue commendamus; sed ex optimorum, quos modo adduximus, Theologorum sententia statuimus, scripta Anglicana non, nisi ab hominibus sanae doctrinae gnaris, sine periculo legi atque usurpari posse. At propter errores, quibus parata medela est, ea in universum damnare velle planeque reiicere, iniquum foret, quin valde absurdum. Num aurum, cui scoria adhaeret, proiicimus? An gemmam, a manu impuriore porrectam, recusamus? Triticumne ob admixtam paleam in solum spargimus? Neutiquam sane. Constat igitur scriptoribus Anglicis sua utilitas, quamvis omni errore haud careant. Sed quid opus est, inquit, ipsam Anglorum linguam addiscere, cum tot eorum scripta, Germanice versa, prostant?

Haec secunda est obiectio, ad quam vel πολυγυλλήτων illud regerere liceat, quo B. GLASSIUS aureum Philologiae sacrae opus incipit: *Dulcius (addo et purius) ex ipso fonte bibuntur aquae*. Scilicet, praeterquam quod

quod eiusmodi scriptorum maxima adhuc pars in Anglico tantum idiomate supersit, (q) prodeantque quotidie plura, multae sane versiones aut textui originali repugnant, aut stylo suo contorto autorem produnt, in utraque lingua (Anglica et Germanica) hospitem. *Hic enim* (ut recte scribit laudatus noster MORHOFFIUS) *non mediocris linguae cognitio sufficit, sed accuratissima, et ex usu ipsius gentis firmata.* (r) Hinc vero

Tertia nascitur obiectio de difficultate ad talem linguae cognitionem perveniendi, qualem libros Anglicanos sine haesitatione lecturi desiderare possint. Verum omnis haec difficultas mera nititur opinione, nescio unde concepta. Quippe laudatissima haec lingua cum vernacula nostra aeque ac Latina tantam habet cognationem, (s) ut, vix limen eius

in-
(q) *vid. cit. supra Catalog. nec non Athen. Oxoniens. it. HOTTINGER. in Bibliothec. Anglor. tract. quae continetur cap. 3. p. 34. seq. cit. Bibliothec. quadripart. (r) in cit. Polyb. Tom. I. lib. I. cap. 9. §. 29. p. 92. (s) idem MORHOFF. c. I. lib. 4. cap. 4. §. 19. p. 48. conf. D. VALLISIIUS in cit. supra Praefat. nec non DN. ECCARD. in cit. Histor. Stud. Etymolog. p. 80.*

ingressi, eandem maxima de parte, veluti
 reminiscencia quadam Platonica, nobis
 notam habere videamur. Quicquid au-
 tem vocum, sive ex lingua Hebraica, cen-
 omnium matre, (t) sive Graeca, (u) sive
 etiam aliis, (x) illi admixtum est, id omne
 brevissimo tempore absque magno labore
 addisci potest. Cumque difficultates illae
 Grammaticae, quae alias linguarum stu-
 diosos diu torquere solent, maxima hic
 parte absint, tanto brevior addiscendis ru-
 dimentis labor impendi debet, quanto
 potior in linguarum studio usus ratio ha-
 ben-

(t) *Consentiant hic* HENRICUS KIPPINGIUS in
Dissertat. de lingu. primaev. exhibit. a CRE-
 NIO in *cit. Anal.* MUHLIUS in *cit. supra Dis-*
sertat. p. 59 POSTELLUS in *Tract. de Origin.*
cap. 5. et 6. PFEIFERUS in *cit. Crit. p. 172. et*
p. 295. CALOVIVS in *cit. Critic. Diatrib. 3.*
p. 73. etc. Hinc merito ridetur GOROPIVS
 BECANUS, quod antiquam linguam Teu-
 tonicam in ipso Paradiso usurpata fuisse ope-
 rosius, quam feliciter, contendit, vid. CREN-
 in *Nor. ad Dissert. HAYNII c. l. p. 37.* MUH-
 LIUS *c. l. p. 27. et 30.* (u) *Probant hoc* GVIL-
 CAMD. in *c. Remaines p. 28. et* EDVV. PHILIPPS
in the Preface of the English Diction. calld :
the new World of words. (x) idem cc. 4.

benda est. Hic enim rursus cum Polyhistore nostro sentimus, quod *Grammatica in linguis institutio debeat esse brevissima, adeoque minus probandi sint, qui multitudi- ne regularum et exceptionum iuvenes ani- mos onerant, cum res omnium absurdissima sit, ita linguas tractare, non ut lingua doceatur, sed ut Grammatici fiant.* (y) Quid, quod tales praeceptorum Grammaticorum factores nihil aliud, quam *carnificinam* exercere, recte asserit doctissimus VOS- SIUS? (z)

Quae quidem causa est, cur SELECTA haec ANGLICANA non institutionem Grammaticam, aliquot foliis conscriptam, sed unicam duntaxat tabulam Etymolog- icam, eamque brevissimam, sibi an- nexam habeant. Scilicet, praeterquam quod linguae Anglicanae praecepta vi- va voce traditurus hanc tabulam funda- menti loco ponere, eique uberio- rem, quanta quidem e re visa fuerit, expositionem superstruere possit, tot sane li- bri Grammatici hac quoque de lingua

pro-

(y) MORHOF. *c. l. Tom. I. lib. 2. cap. 9. §. 29. p. 464.* (z) *in cit. supra tract. de Rat. Studior. Pars. 2. p. 15.*

prostant, ut ex iis facili negotio unum
alterumve sibi comparare possint, qui
non, nisi factis in atrio Prisciani tyrocini-
is, ipsa linguae cultissimae sacraria ingre-
di velint. Caeterum pauca, quae hic ex-
hibentur, styli Anglicani exempla ita
comparata sunt, ut, qui debitum in hau-
rienda eorum cognitione laborem adhi-
buerit, is sine cortice natare facillimum si-
bi postea sit deprehensus. Vale, L. B.
et, si Anglica nosti, Anglis fave, si minus,
censura odiove ignorantiam prodere no-
li. Dabam e Museo Vitembergae Saxo-
num, properante inter alia studia calamo,
Idibus Februar. A. Æ. C. MDCCXII.

PRO.

II. VERBA. 3. quædam
pronunt. ante f, k, m, half,
Psalm, item in could, should,

In aliquibus non pronun-
tiantur.

Cscurum, Doctor, office &c.
coal. Exc. broad, loath. *Oe* ut
ut oey, coin. *Oo* ut uh, soon.

About. Exc. ut a in cough,
c. ut o in although, &c. ut u

Lloud &c. *Ovv* ut au, bovv.
lovv, rovvard. *Oy* ut oey, coy.
nuntiat. in Psalm. *Pb* ut f. in

Il. of & from-Dat. to f. unto.
quædam irregularia.

In irregularia.

Ithee, him, her, us, you, them.
mine, thine, his, hers, ours,
(yours, theirs.

III. VER-